

УДК 82.091.161.2:82-1

Віра ПРОСАЛОВА

д. філол. наук, професор,
Донецький національний університет

МИКОЛА КОСТОМАРОВ У ПОЕТИЧНІЙ РЕФЛЕКСІЇ ВАСИЛЯ СТУСА

У статті виявлено особливості рецепції Василем Стусом постаті визначного історика і письменника ХІХ століття – Миколи Івановича Костомарова. Акцентується неоднозначність оцінки його дій поетом, засуджується виявлена ним слабкість духу. Встановлено, що у В. Стуса домінує шанобливе ставлення до попередника. Поєднанням віршів у цикл поет створює цілісне уявлення про Костомарова як людину і творчу особистість.

Ключові слова: ліричний цикл, рефлексія, рецепція, діалог, символ, опозиція.

«Наш єдиний оптимізм – у
пряmostоянні» – в цьому визнанні
весь Стус»

Михайлина Коцюбинська

Увагу Василя Стуса привертала знакові постаті в українській історії та культурі (Григорій Сковорода, Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Павло Тичина, Олександр Довженко, Володимир Свідзінський), особливо, якщо йшлося про такі біографічні деталі, як ув'язнення чи внутрішню еміграцію митця. Подібні життєві колізії в житті попередників дозволяли автору вивірити свій вибір, знайти сили для опору.

Цикл «Костомаров у Саратові» зі збірки «Зимові дерева», написаний у 1965–1967 роках, підтверджує зацікавлення особистістю поета й науковця, перипетіями його непростой долі. Епіграфом до циклу стали слова Василя Мисика («...Але що ж робити живій душі у цій державі смерті?»), що, з одного боку, визначають розвиток сюжету, в основі якого лежать пошуки «живої душі», з іншого – інспірують віднайдення аналогій і дозволяють відновити низку імен: Микола Костомаров, Василь Мисик, Василь Стус, Микола Руденко, Ігор Калинець, Іван Гнатюк, Іван

Світличний, Дмитро Паламарчук... Цей перелік не претендує на вичерпність і може бути доповнений, однак вибірковість авторської рецепції очевидно, зумовлена насамперед неординарною творчою особистістю Миколи Івановича Костомарова. Життєвий досвід попередника цікавив поета більше, ніж, скажімо, тих його сучасників, які ще не визначилися чи обрали конформістську позицію.

В.Стус звертається до того періоду життя М. Костомарова, коли історик після короткочасного ув'язнення відбував заслання в Саратові з 1848 до 1856 року, тобто до часу звільнення його з-під поліцейського нагляду. Цей період, незважаючи на заслання й обірвані зв'язки з друзями, не був безплідним у творчій діяльності вченого, що підтверджують його монографії про Богдана Хмельницького і Степана Разіна, дослідження місцевого фольклору, історії та економіки Саратовського краю. Феномен поета і вченого, ширше – митця і науковця в одній особі – цікавив В. Стуса поєднанням різних типів мислення: образного, художнього і логічного, наукового, що домінували в той чи інший період творчої діяльності Костомарова. У саратовський період, зокрема, переважало логічне мислення, адже вчений мусив гамувати розбурхані емоції, підпорядковувати їх невблаганному *ratio*. Подібне поєднання різних типів мисленнєвої діяльності виявилось і в автора цього циклу, який вступив до аспірантури Інституту літератури, проте незабаром за участь у протесті проти арештів української інтелігенції був відрахований (1965), а згодом реалізував себе переважно як поет. В інших умовах В. Стус, без сумніву, зміг би повніше себе реалізувати і як прозаїк, літературознавець.

Мета цієї статті – з'ясувати причини, що змусили В. Стуса звернутися до періоду перебування Костомарова в Саратові; виявити, як осмислення долі іншого – письменника і вченого – дозволило поету визначити свою життєву позицію; простежити діалог двох авторів у «великому часі» (за М. Бахтіним), адже Стус звернувся до подій, віддалених від часу написання ліричного циклу більше, ніж на століття. З часової дистанції він осмислює домінанти поетичного мислення попередника: зв'язок мікро- і макрокосму, особистості та суспільства, що нищить

індивідуальність, розуміння невідворотності часу, амбівалентний образ «квіту-надії» тощо.

Актуальність цієї статті зумовлюється необхідністю глибшого, ніж досі, прочитання циклу «Костомаров у Саратові», віднайдення в ньому важливих для розуміння авторської індивідуальності смислових акцентів, ознак поетичного діалогу, інтертекстуального перегуку творів різних авторів: Миколи Костомарова, Дмитра Мордовцева, Віктора Петрова, Василя Мисика, Василя Стуса. З цією метою маємо вирішити такі завдання: з урахуванням теорії циклу обґрунтувати його цілісність, що дуже важливо для визначення шляхів його інтерпретації; простежити засоби зв'язку ліричних віршів у цій специфічній формі віршової єдності.

При цьому враховуємо напрацювання літературознавців, які розробляли теорію циклу: Михайла Дарвіна, Лариси Ляпіної, Ігоря Фоменка, В'ячеслава Сапогова, Наталі Старигіної, Луїзи Гарєєвої, Альфії Касимової та інших, а також дослідників творчості Василя Стуса (Іван Дзюба, Юрій Шевельов, Михайлина Коцюбинська, Елеонора Соловей, Микола Ільницький, Дмитро Стус, Олена Росінська, Ганна Віват, Віта Ягушкіна), які акцентували на плідному навчанні в попередників, «самособоюнаповненні» автора. Для Василя Стуса, як помітив Юрій Шевельов, теми і мотиви були *«тільки виходами у внутрішній світ, у щоденник душі, у невислані листи до інших про власне внутрішнє»* [1, 366].

На думку Івана Дзюби, цикл «Костомаров у Саратові», особливо вірш «Не побиваюсь за минулим...», дуже виразно *«вказує на внутрішню природу Стусового «українства», породженого відчуттям історичної скривдженості України, несправедливості щодо неї і потреби заступитися за неї»* [2, 111]. Важливою для його розуміння є також думка Елеонори Соловей про те, що «Костомаров у Саратові» був *«своєрідним „горнилом”, де безповоротно гартувалося і виважено формулювалося все те, що вже ставало і переконанням, і керунком до дії, і пророцтвом подальшої долі»* [3, 275], адже він написаний ще вільною людиною, яка, проте, вже передчувала власну Голгофу.

У зв'язку з тим, що В. Стус творив у циклі не образ святого, а живої людини, яка виявила нестійкість у життєвих випробуваннях, зауважимо позицію Дмитра Стуса, який, готуючи до друку біографію батька, свідомо уник згадок про окремих шанованих

людей. *«З моєї точки зору це виправдано, – зізнавався дослідник, – бо коли суспільна думка спрямована на пошук вини, і прагне покари більше, аніж розуміння, творець тексту не може не нести моральної відповідальності за перше контекстне оприлюднення маловідомих фактів, які дивним (контекстним) чином набувають цілком іншого значення»* [4, 17].

Віта Ягушкіна виявляє смислову і формальну подібність творів М. Костомарова і В. Стуса, що відбивають діалог авторів. *«На думку обох авторів-інтерпретаторів проблеми, людина безпомічна перед могутністю макрокосму, який поглинає її, а щодо конкретної ситуації, яку довелося пережити обом, то і відбирає все – навіть відвагу протистояння»* [5, 240]. Смилова подібність текстів зумовлює, як помітила дослідниця, відповідність образів, стилістичних засобів.

Цикл «Костомаров у Саратові» відзначається авторською заданістю композиції, адже названий і впорядкований самим поетом, який чітко окреслив його часопросорові координати (Саратов середини ХІХ століття). Цикл складається з семи відносно самостійних віршів, об'єднаних ідейно-тематичним зв'язком, наскрізними образами ліричного героя, тюрми, свічки, самоти, а також переживанням автора, який прагнув знайти своїх однодумців з-поміж великих попередників і формував таким чином власну позицію, прокладаючи місток від однієї думки до іншої. *«Попереднє ототожнення з іншим, – вважає Ганс Роберт Яус, – потрібне, щоб і через повернення до себе самого в стані естетичної ексцентричності (цей термін Плеснера цілком може відповідати Бахтіновій позазнаходжуваності), який дає змогу сприйняти іншого в його відмінності, а себе самого в його іншості»* [6, 479]. Завдяки іншому, експлікованому в циклі за допомогою займенників «ти», «твій», усвідомлюється, як «за роком рік росте твоя тюрма», що відокремить тебе від світу. Самоусвідомлення відбувалося, отожд, шляхом осмислення життєвої долі попередника і художньої верифікації своєї позиції автором, який, вступивши в діалог, акцентував те, що було йому близьким. З ліричним героєм він спілкувався на «ти» – як із товаришем і однодумцем.

Василь Стус, групуючи вірші в цикл, долає дискретність окремих рефлексій, зумовлених тими чи іншими деталями

поведінки попередника, намагається відтворити цілісність цієї творчої особистості, розкрити не просто її ставлення до світу, а те, як і під впливом чого це ставлення формувалося. *«Позірне борсання Стуса в суперечностях власних настроїв і висновків – це, звісно, тільки шлях до самовороття, самособоюнаповнення. Воно можливе й доконечне тому, що його поезія насамперед не поезія знахідок, а поезія знаходження, – підкреслює Юрій Шевельов. – Якщо назвати його героями настрої й почуття, то ці герої в усіх його кращих творах взяті в русі, в процесі самоформування. Найбільше досягнення цієї поезії в схопленні народжуваних емоцій, душевних рухів, у процесі їхнього оформлення»* [1, 1052–1053].

Монтажна композиція циклу дозволяє автору вільно пересуватися в часі і просторі, зазирати в минуле чи майбутнє. На думку Ігоря Фоменка, головне завдання авторських циклів – *«передати цілісну систему авторських поглядів у системі певним чином організованих віршів, у особливим чином організованому контексті»* [7, 3]. У структурі цілого кожний окремо взятий вірш доповнює, розвиває попередні, вносить конотативні відтінки, які можуть, однак, не мати визначального характеру для розуміння всього циклу в цілому.

Розпочинається цикл «Костомаров у Саратові» віршем «За роком рік росте твоя тюрма...», що передає стан розпачу, безнадії, які пережив Костомаров під впливом арешту та несподіваного заміжжя його нареченої –Аліни Крагельської. Це підтверджують спогади сучасників та «Автобіографія»⁹ письменника. Довірливі інтонації в першому вірші циклу змінюються загрозливими, адже йдеться про нівеляцію особистості в «державі смерті».

Ліричний цикл будується на переходах від одиничного, тобто долі Костомарова, до загального, від загального – знову до конкретного, що дозволило виявити у творчій біографії вченого найбільш характерне, редукувати надмірності: стан депресії, який

⁹ «Несмотря на все тогдашние занятия, я сильно хандрил, и хандра отозвалась на моих нервах: у меня возобновилась прежняя мнительность и склонность преувеличивать свои недуги или же даже создавать небывалые. Я стал лечиться; но так как в Саратове не было опытных и искусных врачей, то я попался в руки таким эскулапам, которые стали меня пичкать произведениями латинской кухни, и я от страха болезней, каких у меня не бывало, нажил себе действительные болезни — неизбежные следствия ядовитых веществ, какими меня угощали. Таким образом однажды мне дали чай из валерианы; после двух стаканов у меня началось головокружение; я выскочил на воздух и упал на землю; кругом меня все вертелось: крыши домов, вершины колоколен и даже отдаленные горы; на мое счастье, шедшая ми мо женщина догадалась, что мне дурно, и дала мне несколько ударов в спину; со мною началась сильная рвота, возобновлявшаяся раза четыре, и только это спасло меня — иначе, как говорили потом врачи, у меня сделался бы прилив крови к мозгу и апоплексический удар». Режим доступу: <http://litopys.org.ua/kostomar/kos26.htm>

він довго не міг подолати. Цей стан у Василя Стуса не лише не викликав захоплення, а й дістав нищівну оцінку («жаління заскорузле»), тому в цілісності ліричного циклу не актуалізується.

Входження поета в художній світ духовного побратима супроводжувалося актуалізацією властивих йому тем, образів, тропів, отожд, здійснювалося на різних рівнях художнього тексту: смислового, образного, поетикального. Однак автор циклу не вдається до безпосереднього цитування попередника, обмежуючись лише образно-смисловим рівнем його репрезентації. Поетична рефлексія відзначається образністю, емоційністю – на відміну від наукової, опертої на логіку фактів. Проте в реакції поета на поведінку Костомарова під час заслання домінують не емоційні спалахи, а розважливі, часом гнівні інтонації, зумовлені не стільки його діями, скільки реакцією світу, що нищить творчу індивідуальність.

Рецепція ідей Костомарова простежується у другому вірші циклу і набуває індивідуально-авторського тлумачення, адже В. Стус саркастично узагальнює: «Живі – у домовині. Мертві – ні» [8, 25]. Це реакція поета на спроби сучасників Костомарова розкопати могили, що ще тоді викликало в історика гнівну оцінку. Автор циклу вносить корективи в попередні характеристики, поглиблює сатиричні інтонації. Оксюмороном «у живій труні» характеризуються не тільки мертві, чиї тлінні останки намагалися розкопати шукачі скарбів, а і живі, які давно вже стали мертвими. Байдужі сучасники, які бояться лише смерті, навіть не підозрюють, що вони давно вже стали мертвими. Кінечності людського життя протиставляється вічність природи, що здійснює свій цикл і знову відроджується. Ця думка набуває у В. Стуса інших смислових акцентів, ніж у його попередника. Автор циклу вважає, що божевільний світ «не варт твого зусилля, то й бідкатися встид» [8, 24]. В останніх словах відчувається реакція на поведінку Костомарова, який під впливом життєвих невдач був ладен померти з голоду, скаржився на пропашу долю, «хандрив». В. Стус дотримується інших життєвих принципів, сповідує філософію протистояння, тому дискутує з попередником. Проте в цілісності циклу дискусійні моменти не мають визначального значення.

В основі розгортання циклу «Костомаров у Саратові» – ліричне переживання, зумовлене опозиціями: *людина/світ*,

світ/тюрма, воля/неволя, доля/недоля, живі/мертві, наше/чуже. Антигуманність світу, його ворожість людині акцентуються в обох поетів подібними поетичними конструкціями: «змерзло, захляло, затихло і зникло» (М. Костомаров); «а світ весь витих, витух, відпалав» (В. Стус). Ампліфікацією підкреслюється сила тиску на особистість, яка не здатна протистояти системі й відчуває, що світ «висмоктав із тебе всю одвагу, / лишив напризволяще і прокляв» [8, 23]. Градацією передається неспроможність особистості перебороти обставини.

Третій вірш циклу «Світ – тільки свист мигтючий» будується на прийомі композиційного обрамлення, що дозволяє наголосити на проминальності життя, невловимості окремої миті. Усвідомлення незбагненності долі породжує бажання знаходити у звичному, повсякденному маленькі радощі життя:

*І самоти згорьовані дарунки –
Рожеві панти досвітку з пільми* [8, 23].

Завдяки поєднанню однокореневих слів та їх повторам автор досягає смислової багатозначності, що поглиблюється еліптичними конструкціями:

*Мій Боже, білий світ –
це біле божевілля.*

Повтори конкретизують стан, увиразнюють важливі для циклу смисли, утривають емоції. Повторенням слова «жди» підкреслюється відсутність вибору у в'язня, його приреченість на очікування: «Живеш – і жди. Народжуйся – і жди. / Жди – перед сконом. Жди – у домовині» [8, 22]. Антитетичність художнього мислення зумовлюється тим, що живі, на думку поета, давно вже стали мертвими, втративши своє індивідуальне *Я* під тиском обставин. Нівеляція людської індивідуальності розцінювалася автором як фізична смерть. Опозиції увиразнювали антигуманну картину світу, яку репрезентувала «держава смерті», що нищила всі вияви живої думки.

Коло авторських опонентів у циклі неухильно розширюється. Йдеться не лише про відвертих ворогів, а і про всіх недорікуватих, недолугих, синів-лакиз, які змирилися зі своїм становищем. Доля Костомарова служила імпульсом до роздумів, духовного становлення особистості, яка формувала поетичні максими, а потім підтверджувала їх діями.

Впиваючись дарунками самоти, ліричний герой циклу спрагло дошукується відповіді на питання, яким був той світ, що його оточував, і прийшов до висновку, що подібний до «білого божевілля». У цьому контексті білий колір набуває виразно негативних відтінків.

Єдність віршів у циклі досягається наскрізним образом ліричного героя, який гостро відчуває свою самотність і прагне знайти розраду. *«Самота в Стусових поезіях – не запис переживань одного конкретного в'язня. Радше це la condition humaine, екзистенціалістичний мотив закиненості людини в світ, коли людина волею й вибором, і це також вияв майже дитячої розгубленості перед цим широким і незрозумілим світом»* [1, 1047].

Циклотвірними чинниками виявляються часопросторові координати, конкретизовані назвою – «Костомаров у Саратові». Простір циклу визначений місцем заслання, локалізований. Коли ж ідеться про в'язня, то різко звужується до стін тюремної камери, отого «квадрату – чотири на чотири», що символізує його замкнутість. Проте в останньому вірші циклу спостерігається розмикання часопросторових меж:

*Галактик зірна круговерть
Спіраллю простаного болю
Значить одвічну людську долю,
Снігами виповнену вищерть* [8, 27].

Відкритість циклу сприяє окресленню далекої перспективи.

Реагуючи на факти біографії Костомарова, автор групує вірші в циклі так, щоб із безнадії викресати іскри надії. Низкою риторичних питань – *«Але хто поверне / руки, рухи, радощі нам? / Але хто уперто / вік рубатиме хащі? // Але хто навикне / жити, серце ївши своє?»* [8, 24] – поет відповідає попереднику, який не міг подолати розпач, як людина глибоко віруюча намагався вимолити прощення гріхів щирою сповіддю.

*Марні епітим'ї,
Не врятує Великий ніст* [8, 25].

Орієнтація на ерудованого реципієнта, який знає творчу біографію Костомарова, дозволяла авторові не загострювати уваги на його слабодухості, не скидати з п'єдесталу, проте й не претендувати на творення агіографії.

Безперервний життєвий вир підкреслюється словом «кружеляє». Смісловий рівень тексту поглиблювався асонансами, алітераціями на *p*, *з*, *с*. Відтворенням атрибутів творчого процесу – «папір, перо і філіжанка» – поет натякав на причетність М. Костомарова до «нового» дня, до тих змін, що сталися у країні за століття. Йдеться про скасування кріпосного права, яке різко засуджував учений, ідею слов'янського відродження, новий формат міжслов'янських взаємин.

Вірш «Не побиваюсь за минулим...» змінює тональність циклу, підтверджує, що пріоритетною для поета була не доля окремої людини, а всієї України. Образи матері та України виявилися в циклі взаємозв'язаними, адже в уста матері Костомарова – Надії Петрівни – вкладено важливе застереження:

*Бо як не стане України,
Тоді не стане і біди* [8, 26].

Заслання Костомарова до Саратова проектується поетом на долю України, ув'язненої, уярмленої, проте не знищеної, доки є в ній хоч одна «жива душа». Цикл завершується оптимістичним акордом: «*А свічка тріпотить світанком, / Котрий наш правнук днем назве*» [8, 27]. Свічка символізує шлях у п'їтьмі, незгасну людську надію, в контексті зі світанком – віру в майбутнє.

Відтворенням дискретних станів, рефлексій з приводу тих чи інших біографічних подробиць Костомарова досягається цілісне уявлення про ліричного героя як про особистість творчу, імпульсивну і дуже вразливу. Окремі вірші циклу мають форму кільця, завдяки чому акцентуються їх межі. П'ятий вірш, зокрема, починається і завершується словами: «*Світ – тільки свист мигтючий*» – «*Світанок – свист мигтючий*». Таким чином виділяються початок і кінець ліричного твору в системі цілого, завдяки синестезії підключаються різні органи чуття.

В. Стус вдається не тільки до різного типу повторів: семантично важливих слів («*Жив чи ні – намарне. / Все намарне – чи жив, чи ні*», «*Важкі обвали літ / і пам'яті обвали*» [8, с. 24]), параномастичних конструкцій («*Вже, причинний, / у покорі перепочинь*» [8, с. 25], «*Бездомний, хоч – то вжалюйся до жалю*»), звуків («*а жаль, немов провалля, теж – без меж*» [8, с. 25]).

Цикл В. Стуса «Костомаров у Саратові» не лише своїм заголовковим комплексом відсилає читача до перебування вченого на засланні, а й актуалізує властиві йому мотиви, образи, ідеї. Для

автора він був способом самостановлення, творення духової цитаделі – як опозиції «державі смерті». Поет усвідомлює відповідь на важливе для себе і часу питання: «*Таж ніхто не верне / руки, рухи, радощі нам?!*» [8, с. 25]. Значення циклу передається не значенням окремого чи всієї сукупності віршів, що ввійшли до нього, а акцентованими за допомогою наскрізних образів смислами, поетикою лейтмотивів. Зв'язку ліричних віршів у циклі служать такі наскрізні мотиви й образи, як неволі, самотності, тюрми, а також форми дієслова на позначення темпоральності, стрімкого бігу часу («росте твоя тюрма», «ще землю їстиме тюрма»), еліптичні конструкції («За життя – розплата: / лізь до могил до виблих»; «Ступай – майбутньому назустріч»). Взаємодія різних часових форм дієслова – минулого, теперішнього та майбутнього – пов'язує вірші циклу, надає йому багатовимірності.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Шевельов Ю.* Трунок і трутизна (Про «Палімпсести» Василя Стуса) / Юрій Шевельов // *Вибрані праці: У 2 кн. Кн. II. Літературознавство / Упоряд. І. Дзюба.* – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – С. 1040–1075.
2. *Дзюба І.* Різьбяр власного духу / Іван Дзюба // *Василь Стус: Поет і Громадянин. Книга спогадів та роздумів / Упоряд. В.Овсієнко.* – К. : ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2013. – С. 105–123.
3. *Соловей Е.* Українська філософська лірика: навчальний посібник зі спецкурсу / Елеонора Соловей. – К. : Юніверс, 1999. – 368 с.
4. *Стус Д.* Василь Стус: відкрита книга біографії / Дмитро Стус // *Василь Стус: Поет і Громадянин. Книга спогадів та роздумів / Упоряд. В.Овсієнко.* – К. : ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2013. – С. 8–21.
5. *Ягушкіна В.* Поетика діалогу з М. Костомаровим у ліриці В. Стуса / Віта Ягушкіна // *Художнє слово Василя Стуса в контексті української та світової літератури: Матеріали V Міжнародної науково-теоретичної конференції, присвяченої вшануванню пам'яті письменника, літературознавця, мислителя і громадянина.* – Донецьк – Вінниця, 2015. – С. 238–246.
6. *Яусс Г. Р.* Досвід естетичного сприйняття і літературна герменевтика / Г. Р. Яусс; пер. з нім. Р. Свято і П. Таращук. – К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2011. – 624 с.
7. *Фоменко І. В.* Поэтика лирического цикла. Автореф. дисс. ... д-ра филол. наук по спец. 10.01.08 – теория литературы / Игорь Владимирович Фоменко. – М., 1990. – 32 с.
8. *Стус В. С.* Листи у вічність... / Василь Стус. – Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2012. – 272 с.

REFERENCES

1. *Shevel'ov Yu.* Trunok i trutyzna (Pro «Palimpsesty» Vasylya Stusa) [Drink and poison (About “Palimpsestes” by Vasyl Stus)], *Vybrani pratsi: U 2 kn. Kn. II. Literaturoznavstvo* [Selected works: In 2 volumes. Vol. II. Literary criticism], Kyiv, Vydavnychyy dim «Kyievo-Mohylyans'ka akademiya», 2008, pp. 1040–1075 [In Ukrainian].
2. *Dzyuba I.* Riz'byar vlasnoho dukhu [The engraver of his own spirit], *Vasyl' Stus: Poet i Hromadyanyn. Knyha spohadiv ta rozdumiv* [Vasyl Stus: poet and citizen: a book of memoirs and reflections], Kyiv, TOV «Vydavnytstvo «KLIIO», 2013, pp. 105–123 [In Ukrainian].
3. *Solovey E.* Ukrayins'ka filosofs'ka liryka [Ukrainian philosophical lyrics], Kyiv, Yunivers, 1999. 368 p. [In Ukrainian]
4. *Stus D.* Vasyl' Stus: vidkryta knyha biohrafii [Vasyl Stus: the open book of biography], *Vasyl' Stus: Poet i Hromadyanyn. Knyha spohadiv ta rozdumiv* [Vasyl Stus: poet and citizen: a book of memoirs and reflections], Kyiv, TOV «Vydavnytstvo «KLIIO», 2013, pp. 8–21 [In Ukrainian].
5. *Yahushkina V.* Poetyka dialohu z M. Kostomarovym u lirytsi V. Stusa [Poetics of dialogue with M. Kostomarov in the lyrics of V. Stus], *Khudozhnye slovo Vasylya Stusa v konteksti ukrayins'koyi ta svitovoyi literatury: Materialy V Mizhnarodnoyi naukovo-teoretychnoyi konferentsiyi, prysvyachenoyi vshanutannu pam"yati pys'mennyka, literaturoznavtsya, myslytelya i hromadyanyna* [Vasyl Stus's artistic expression in the context of Ukrainian and world literature: Proceedings of the Fifth international scientific-theoretical conference dedicated to the memory of the writer, literary critic, philosopher and citizen], Donetsk, Vinnytsya, 2015, pp. 238–246 [In Ukrainian].
6. *Yauss H. R.* Dosvid estetychnoho spryynyattya i literaturna hermenevtyka [Experience of aesthetic perception and literary hermeneutics], Kyiv, Vyd-vo Solomiyi Pavlychko «Osnovy», 2011. 624 p. [In Ukrainian]
7. *Fomenko I. V.* Poetika liricheskogo tsykla. Avtoref. dyss. ... d-ra filol. nauk po spets. 10.01.08 – teoriya literatury [Poetics of the lyrical cycle. Extendent abstract of the doctor's thesis], Moscow, 1990. 32 p. [In Russian]
8. *Stus V. S.* Lysty u vichnist' [Letters to eternity], Donetsk, TOV «VKF «BAO», 2012. 272 p. [In Ukrainian]

АННОТАЦИЯ

Вера Просалова. Николай Костомаров в поэтической рефлексии Василия Стуса

В статье определены особенности рецепции Василием Стусом личности выдающегося историка и писателя XIX века – Николая Ивановича Костомарова. Акцентируется неоднозначность оценки его действий поэтом, осуждается проявленная им слабость духа. Определено, что у В. Стуса

преобладает уважительное отношение к предшественнику. Объединением стихотворений в цикл поэт создаёт целостное представление о Костомарове как о человеке и творческой личности.

Ключевые слова: лирический цикл, рефлексия, рецепция, диалог, символ, оппозиция.

ABSTRACT

Vira Prosalova. Mykola Kostomarov in the poetic reflections by Vasyl Stus

The article is devoted to peculiarities of Mykola Kostomarov's poetic reception, an outstanding historian and a writer of the nineteenth century, elucidated by Vasyl Stus. The difference between figurative and scientific thinking is emphasised, as well as the specific character of poetic reflection, its selectivity, imagery, emotionality. The attention is focused on ambiguity of the author's estimation of Kostomarov's behaviour; the revealed lack of fortitude is completely disapproved, though it is caused by his sudden arrest and the marriage of his beloved Alina Kragelsky. It is scrutinised that a series of verses is grouped by the poet himself, giving reasons to regard a series of "Kostomarov in Saratov" as the author's one. Cycle by Vasyl Stus "Kostomarov in Saratov" not only refers the reader to scholar's stay in exile (by its title complex), but also updates his inherent motifs, images, ideas. For the author it was way self-building, making spiritual citadel - as opposition to "the state of death". The paper manifests the dominating respect of Stus to his predecessor, and some depression that occurred to the behaviour of his predecessor, is not accentuated in the integrity of the cycle. The combination of poems in the cycle helps the poet create a holistic view of Kostomarov as a man not devoid of human weaknesses and an outstanding creative person at the same time. Poetic understanding of the predecessor's fate serves for reconciling his position, poet's and citizen's character formation during the age of totalitarianism.

Key words: lyrical cycle, reflection, reception, dialogue, symbol, opposition.

Стаття надійшла до редколегії – 16.01.2015 – Article received by Editorial Board

Рецензент – проф. Вінтонів М. О.

Reviewed by Prof. Mykhailo Vintoniv